

القرآن مجید

اون بش کونده برچقار

سلمانلرک فائدهسنه چالیشیر

بیل : ۱

۱۶ ذی الحجہ ۱۳۳۲ — ۲۳ تشرین اول ۱۳۳۰

صافی : ۱۴

قرآن کریم

بولاتلر آنجا بونلردر . (۶) (=) عناداً انکار ایدنلری ایسه قورقوتسه کده قورقوتسه کده مساویدر، آنلر ایمان ایتمزلر . (۷) جناب حق بونلرک قلیریله قولاقلیرنی مهرله مش و کوزلرینه برده چکمشدر ، بونلر ایچون عذاب عظیم وارددر . (۸) ناسک بعضیسی [بز ، اللهه و قیامته ایناندق] دیرلرده مؤمن دکلردر . (۹) بونلر جناب حق و مؤمنلری آلداندق ظن ایدرلر . حالبوکه کندی کندیلهرنی آلداتیورلرده خبرلری یوق (۱۰) بونلرک قلیرنده تفاسق و حسد خسته لئی اولوب حق تعالی دخی آنلرک بومرضلرینی زیاده ویالان سویله . دکلری ایچون عذابنی آماده ایدر .

عرف - معروف [*]

— اجتماعی اصول فقه مسئله سی مناسبتیه —

حیاتی فعللر حقتده عرف . کوره ورود ایدن نصوص اوراده کی حنی تأیید ایتمشدر . عرف و نصک شهادتیله بعدالاسلام دخی مرعی توتولان حکملر ، عرف یا شادتجه باقی قالور یا شار ؛ همده جانلی اوله رق . . فقط عرف ده کشنجه حکملرک جانلیقلری غائب اولوب تبدل ایچون استعداد حصوله کلیر . چونکه قبلالاسلام « عرف » نامنده کی خلقت قانونینه بناء ، بعدالاسلام ایسه هم عرف ، همده نصه استناداً متراید بر حق بقا ایله یا شایان بو حکملر عرفک تبدیلیه ، خلقت قانونندن آریلش اولورلر . او حکملرده جانسزلق کوریلکه باشلار ؛ کیت کیده کندیلهکندن سونه رک معمول بها اولق خاصیتنی غائب ایدرلر . . نص آرتیق ماباه تطبیقسن قالمش اولدیغندن اسکي معمولیتنی محافظه ایده مز اولور . بر چوق اسلام مملکتلری ایچون قصاص و جسمانی جزالر ، بیع و شرایه عائد بعض احکام ، شفعه و سائرہ ... کی .

بو حادته سویله ایضاح اولونه بیلیر . جناب اللهک بری عالمشمول ، دیکری

(=) بوندن سوکرا تا بیکری برنجی آیته قدر اولان آیات کریمه مناقلر حقتده در .

[*] باشی اسلام مجموعه سی نک برنجی جلدنده کی صایلرده در .

معتقد لرنجه مرعی ایکی دورلو قاتونی واردر : ۱) حضرت اللہک جماعتلر ایچون مطاع اولوق اوزره وضع ایتمدیکی قاتون حلققدرکه قرآن کریم لساننده «عرف» [*] نامیله یا اولونمقدهدر . بوکا «شرع مجمل» آدی ده ویریلیر . ۲) امرلر، نهلر، بیانلر صورتنده نصوص واسطه سیله متجلیدرکه بو «شریعت» نامی التده یاد اولنمقدهدر . بونک ونخی دورنده اوزمانک عرفلرینه کوره ورود ایدن قسننده «شرع مفصل» ده تیلیر .

بو قاتونلرک هر ایکیسی ده حضرت الله کدر ؛ بنا علیہ هر ایکیسی ده مقدس و هر ایکیسی ده مطاعدر . شو قدر وارکه بو ایکی قاتون آنهی مترافق و متوازی اوله رق بولونورلرسه، بونلرک تعلق ایتمدیکی حکملر جانلی و معمول به اولورلر ؛ یوق ، بونلرک دیکرندن آریلورلرسه ، البته مطاعتلرینه نقصان کلیر .

چونکه معروف - منصوص ، معروف غیر منصوصه نظراً دها قوتلیدر ؛ بوندن شبهه ایدیله مز . اکثریت ایچون کیزلی قالان «عرف» نص ایله تأید ایدنجه نصه ایمان ایدنلرک عمومی ایچون معلوم اولور . عرفک بو صورتله معلومیت و ایمان دائرهنه کیرمش اولسی مطاعتک آنک قوتلی سیلرندن برینی تشکیل ایدر ؛ نص ، معروفه قدسی برقیمت ویرهذک آنی دینلشدیریر . او ، نص سایه سنده دینی برماهیت کسب ایدر و دینی امرلر صرهنه کیریر ارباب ؛ ایمان دنخی آنک معروفیتنی بیلسون ، بیلمسون دیناً حسن اولدیغنه قناعت کتیریر . حیاتی بر معامله یه عائد اولقله برابر مؤمن آنی یابدیغی زمان دینی بر ذوق دویار و اوله یاپاز ؛ عینی زمانده اوفعل ، آنک منفعت و مصلحتنده موافقدر ؛ چونکه عرف ، منفعت و مصلحتدن آریلتاز . یوقارودده عرض ایدیلدیکی وجهله هر معروف ، مصلحتدرده .

نص ، عرفه توافق ایتمکله مؤمن و غیر مؤمنلره کوره اهمیت کسب ایدر . چونکه فردلر جماعتک وجداننده انی کوریلن شیلری طبعاً سه ورلر . معروف جماعتک بوتون فردلری ایچون غایه املدر ، مفکورهدر . ایته بونک ایچوندرکه معروف ایله امر ایدوب منکردن نهی ایله یئلر وجدان عمومیده محترم بر موقع

[*] خذالغو وأمر بالعرف واعرض عن الجاهلین - سورة اعراف -

توتارلر ، ایشته نصده عرفه توافق ایتش اولغله سهویله جک شیلر آراسنه کیریر ؛ سهویلور . اوت ، نص ارباب ایمانجه مقدسدر ؛ فقط بونکاه برابر عرفده توافق ایدر سه بوجهت دها زیاده تزیاید ایدر .

ایشته شوخاله کوره عرف ، دوره حیاتیه سنی اکال ایدنجه بونکا موافق اوله رق ورود ایدن نصده سکوت ایدر . فقط بوسکوت - عصر سعادتدن صوکره وقوعه کلدیکنه کوره - ، کندیسه عائد منسوختدن ، یاخود دلالت و ثبوتنده تکون ایدن بر ظندن تشئت ایتش دکلدر . بناء علیه نص ینه وارلقی محافظه ایدر ، دلالتی ده کاکان باقیدر . شو قدرکه محل نصده کی معرفت ، بناء علیه حسن زائل اولدیغندن ، اوشی آرتیق افرادجه ، حتی جماعتجه ده یا یلیماغه ، وجدان عمومی آنک ترکتدن دولانی تجزیه ایتمه مکه باشلار ؛ اوفعلده کندیلاکندن قالیر و یا یلیماز اولور . نتیجه اعتباریله نصک اوفعله دلالتی اتقطاعه اوغرار ، اوفعل ، نصک مدلولاتی - آراسندن چیقیش اولور . چونکه اوفعل حسنتدن دولانی نصک مدلولاتی صیورده داخل اولشیدی ؛ آرتیق اوحسن قالمادیغندن طبیعتیه دائره نصدن خروج ایدر و کندیسه طلب تعلق ایتمز اولور .

قیچندن دولانی نصک مدلولاتی صیورده کیرمش اولانلرده بویله در . منفی عرفک تبدیلیه قبحی زواله اوغرایان ، یا تخفف ایدن فعلده نهی ک مدلولاتی صره سندن چیقارک کندیسه طلب ترک تعلق ایتمز و هیچ اولمازسه بومنی طلب تخفف [*] ایتش اولور .

ارککلرک آلتون ، کوموش ایله ترین ایتلری و ایپهک کیمه لری کبی . .

[*] بعضاً دلیلمک دلالتده کی ظنیتده بو صورتله حاصل اولور . نهیلرک ، منفی عرفده حصوله کلن تخفف دولایییه قبحی کوشه یین فعالره دلالتی قطعیت ابراز ایده مز ؛ ظن درجه سنده قالیر و بونکاده بوفعله نظراً دلالتده کی ظنیتدن دولانی « دلیل ظنی » ده نیلور . بوقسه بودلیلک دلالتی مطلقاً هر فعله نظراً ظنیت درجه سنده دکلدر . مثلاً : « المحتکر ملعون » حدیث شریفنده کی نهی ضمیمه کی محیطی و شهری احتکاره اولان دلالتی ایله اوزاقلردن جلب ایدیلن آزیقلرده کی احتکاره دلالتی آراسنده فرق واردر : برنجینه دلالتی قطعیدر ؛ بناء علیه آنک حرمت و کراهته دلالت ایدر . فقط ایکنجینه اولان دلالتی ظنیدر . ایشته بونک ایچوندورکه امام ابوحنیفه بونوع احتکارک حرمت و کراهته دکل بلکه ترک افضلیت درجه سنده برشی اولدیغنه ذاهب اولشدر .

بونلر زهد و تقوی عرفہ کورہ منع ایدیلشلردی . بو عرفہ کورہ بونلر ایله
 ترین ایتدده و ایپه کیمده قبیج واردی ؛ بناً علیہ بونلر منکر اولیوردی .
 فقط صوکرالری منفی عرفده حصواہ کان تبدلدن قبیجده متأثر اولدی . بونک
 بوسبوتون زوالہ قناعت کتیرمک قابل دکلہ بیله ہر حالده تخفف ایتمش و ایتمکده
 بولونمش اولدیغندہ شہہ ایدیلہ منہ ؛ حتی بو حالک خلی اسکی بر زماندن اعتباراً
 باشلامش اولدیغی دە محققدر . تحریمدن اول اولدیغی سویلنمکله برابر علیہ الصلات
 و السلام اقبدمزک ایپه کدن معمول قبا ، جبہ ، کناری ایپه کلی کورک کیمش
 اولدقلری مرویدر . بردہ اول حضرتک عمر رضی اللہ عنہہ ایپه کدن بر حالہ
 ویرمش اولدقلری روایت اولیور . عبدالله بن عباس حضرتلرینک ایپه کدن
 دیرسک یاصدیقلری بولدیغی ، حضرت انسک بر دو کونده ایپه کلی میندرہ
 اوتوردیقلری منقولدر . امام ابو حنیفہ حضرتلری بو روایتلرہ باقہرق ایپه ک
 اوزرنده یاتوب اویومغی ، اوتوروب دایانغی تجویز ایدرلردی . بالعموم فقہا
 چوق اولماقی شرطیلہ ایپه کلی ایپہ و یا خود صاریقی کیمکده باس کورمیورلرہ
 آلتون ، کوموش مسئلہ سی دە بویاہدر . ہنہ صوک کونلردہ آلتون ،
 کوموش ، ایپه ک استعمالی پک زیادہ تعمیم ایتشددر . بو حال ہیج بر طرفہ
 انکارہدہ معروض قالہ یور . اجاہ علماء مزک ، حتی شیخ الاسلامارک بیله لاتہ
 لرنده ، جبہ لرنده میدولاً ایپه ک بولنیور . علمینک رسمی البسہ لرنده کی صیرمہ لرنده
 اہمیتہ آلتیہ جتی درجہدہ آز دکلددر .

ایستہ کورولیورکہ آلتون ، کوموش ، ایپه ک استعمالی حقندہ کی بوتون بو
 قرارسزلقلر ، اطزادسزلقلر ہب بو خصوصدہ کی منفی عرفک تحویل و تبدلندن
 ایلر و کلمکدہ دو . یوقہ بومغی عرف اسکی شدتی محافظہ ایتمش اولسہ ایدی
 کندینسی کوسترمک خصوصندہ البتہ کچیکمزدی . مثلاً شرع شریفہ نظراً
 قبیجی پکدہ صریح اولیان و بو کونک کافرلرینہ عائد سابقہ لری کیمک حقندہ کی
 منفی عرفک جانلیغی ہر حالہ دقتہ شبایاندر . آکلاشیلورکہ جانلی عرف ،
 نصہ مقارن اولسون اولسون حکمنی اجزا ایتمکدہ قطعاً رخاوت کوسترمیور .
 موسیقی و رسم مسئلہ لری دە بو بابدہ مثال اولہ بیلور .

ہوتون بو ایضاحات ایله برابر عرفك موادی اولان شکل اجتماعینك
یاشادینگی ساحه لردہ مذکور فعل اورالردہ مدلول نص اوله بیلیر. قطع یدسارقت
حالا یمندہ معمول به اولدینگی کی .

ایشته بوتدن دولاییدرکه بو حاله - یعنی عرفده حصوله کلن تبدل یوزندن
فعلك نصه ماصدق اوله مامنه - نسخ ده نیاه منر . چونکه نسخ تبدیلدر . همده
نسخ اولق ایچون برنجی نصدن زماناً متأخر فقط آنک حکمنه مخالف دیکر
بر حکم ایله ورودایدن ایکنجی نصك بولوتمی لازمدر . بوراده یعنی معروفیتك
انتفاسیه دائره نصدن خروج ماده سنده نه تبدیل واردر و نه ده اوله ایکنجی
بر نص ..

تبدیل بولونمادینگی میدانده . چونکه نص و حکمی کماکان باقی . یالکز
معروفیتی ضایع ایدن بوماده بوقسم اجتماعی نمودجلر ایچون نصك مدلولاتی
صیره سندن چیقمش بولنیور .

برنجینك حکمنه مخالف دیکر بر حکم ایله ورود ایدن نصده موجود
دکل . یوده میدانده . چونکه وحی آرتیق منقطع اولدیغندن بویله نصك وجودینه
احتمال ویریه منر .

ظن ایدرم که بو مطالعه « مؤلفه قلوب » ك مصرف زکات اولوب اوله منسی
مسئله سی ایله ایضاح اولونه بیلیر . « انما الصدقات للفقراء و المساکین و العاملين
علیها و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب و الغارمین و فی سبیل الله و ابن السبیل فریضة
من الله » [۱] ایت کریمنده « مؤلفه قلوب » مصرف زکات اولق اوزره کوستر-
یلور . عصر سعادتک صوکرینه دوغرو ، مؤلفه قلوب سائر مصرفلر کی بر
مصرف اولوب اموال صدقه دن بونلرده بر حصه ویریلوردی . « آما » ایله
مصدر اولوب « اخبار » صورتنده ورود ایدن بو انشائی آیت کریمه نك مسئله یه
دلالتی ده پک قطعی ایدی . فقط صوکرالرئ حضرت ابوبکرک دوره خلافتلرندن
اعتباراً بونلره بو حصه ویریلر اولدی . عمر رضی الله عنه « آرتیق مؤلفه قلوبه
زکات ویرمک مجبوریتده دکلر .. » دیه رک بونلرک مصرف زکات اراهمیه جعتی اعلان

و اصحاب کرام حضراتی ده بو قراری قبول ایلدیلر. آرتیق آیتده کی «والمؤلفه قلوبهم» نظم جلیلتک اوزمانده کی مؤلفه یه؛ - حتی اکثریتی عینی شخصلر تشکیل ایتدیکی حالده - شمولی یوقدی . آیتک نزولی اثناسنده کی حال ایله حضرت ابوبکر زماننده کی حال آره سنده کلی قرقلر حصوله کلمشیدی : اوزمان آنلرک قلبلرینی تألیفه احتیاج بولندیغی حالده شیمدی بوکا احتیاج قاللامشیدی . ایسته بوندن دولاییدر که وقیله بونلره اموال زکاتدن حصه چیقارمق معروف و حسن اولدیغی حالده سوکرادن بونده حسن و معروفیت کوریه من اولدی. حضرت عمر بو خصوصده وجدان عمومی یه ترجمان اولمقدن باشقه برشی یامدی . نص کال صراحتله مؤلفه قلوبه زکات ویریلکی تجویز ایتدیکی حالده ، اصحاب کرام حضرت عمرک بو قرارینی ایشدکلی زمان سن چیقارمدیله . چونکه زمانلرنده کی مؤلفه قلوبک حالنی آیت کریمه نك ماصدقی اولان مؤلفه قلوبک حاله مساوی عداوته یور- لردی؛ اسلامیت هر حاله رغماً یا شایه بیله جک قدر قوتله من اولوب وقیله اولدیغی کی بونلرک اسلامیته ضرر کتیره میه جکلری معلوم ایدی. دیمک اولیور که اصحاب کرام حضرت اتنک فکر و اجتهادلرینه کوره زمانلرنده کی مؤلفه قلوب، آیت کریمه نك دائره شمولندن خارج قالیوردی. ذاتاً مسئله یی باشقه دورلو ایضاح ایتکده ممکن دکدر . [۱] چونکه حضرت عمرک قراری و اصحابک قبولیه بر نصک حکمی نسخ ایدیله من. بو قرار و قبول ، اوله اوله عرفک بر نوع تجلیسی دیمک اولان اجماع ماهیتنی حائزدر . حالبوکه یزه کوره عرف - اجماع، نصده نسخ صورتیه دکل ، بلکه نصک مدلولنده اسقاط صورتیه منفی بر تأثیر اجرا ایدر. ایسته بو ایضاحلردن خلاصه شویله نتیجه لر الده ایدیلور :

(۱) « والمؤلفه قلوبهم » کله لرینک تلاوت و حکمتدن هیچ بری هیچ بر زمان نسخ ایدلش دکدر .

(۲) « والمؤلفه قلوبهم » نظم جلیلتک حضرت عمر زماننده کی مؤلفه یه شمولی یوق ایدی . چونکه عرف ، انلره زکات ویرلسنی حسن کورمه یوردی .

[۱] بومسئله شیمدی یه قدر حقیله ایضاح ایدیله من مشدر .

(۳) عرف ، مؤلفه قلبیه اعطای زکاتی حسن کوردیکنه کوره ، نص
ینه آنلره صادق اولوب کندیلمینه زکات ویریه بیلیر . [۱]
(۴) مصرف زکات بعض فقه کتابلرنده ذکر ایددیکی وجهه یدی دکل
سکزددر .

(۵) عرف ک تبدیل سیبیه بعض افعالک طبیعی اوله رق نص ک دائرة شمولدن
خروجی نسخ صایلمز ،

بویشجی نتیجه نی دهها بر آز ایضاح ایدلم : معاومدرکه مختلف اجتماعی
عاملارک تأثیری آلتنده اوله رق زمانه ، محیطه کوره تبدیل ایدن عرف سیبیه
بعض فعالرکده قیمتاری تبدیل ایدر ؛ مثلاً : وقتیه حسن اولان بر فعل ،
عرف ک تبدیلیه دیگر وقتده قبیح اوله بیلیر . اختلاف مکانکده بو خصوصده
بویوک تأثیری وارددر . مثلاً یوملکته : معروف اولان بر فعلک دیگر مملکتده
منکر ایدن ضایع یعنی چوق دفعه لرش ایشیدیلوب کوریلن شیلرنددر .
ایشته بر عرف ک تأثیریه حسن اولوب دائرة نصه داخل اولان بر فعلک ،
تبدیل عرف سیبیه بونی ضایع ایدرک دائرة نصدن خروجی جائزدر . اولجه
مدلولات نصدن اولان بر فعلک صوکرادن خارجهه قالوب نصه ماصدق
اوله مامسی یک طبیعی بر حادثه در . اوفعل معروف اولوب حسن ایله اتصاف
ایتدیکی زمانه ، فعلنه نصاً طلب تعلق ایدیوردی . فقط حسن ضایع اولونجه
بومظاہریتدن محروم قالیور ، دیمکدر . بو ایسه البته نسخ و تبدیل صایلمز .
ایجابنه کوره اصطلاح وضع اتمک حقمر اولدیغندن بو حادثه نی ده « ارتفاع »
ایله تعبیر ایده بیلیرز . [*]

بونی یعنی « ارتفاع » حادثه نی - یک ده مطابق اولما مقابله برابر - بر مثال ایله
ایضاح ایدلم ؛ مثلاً : « یا ایها الذین آمنوا اداقم الی الصلاة فاعسلوا وجوهکم

[۱] سیاسة اهمیتلی اولان شمذیکی بعض مهتدیله ویرادیکی کبی .
[*] چونکه اوفعل حسن ویا تبخندن دولای نصک شمولی دائرة سنه کیرمش ایدی .
بوفعل ، حسن و قبیحده خصوله کان تبدیلن دولای کندی کندینه سقوط ایتدیگندن
نصده اوکا نظراً مرتفع بر موقعده قالیور ، دیمکدر . ایشته شو ملاحظایه کوره درکه
بو حادثه نی ده « ارتفاع » ایله تعبیر ایدیوروز .

وايديكم الى المرافق وامسحوا برؤسكم وارجلکم الى الکعبين . آیت کریمہ
 سندن ، ال وایاقلرک بیقانیسی ده آیدیک ارکانندن اولدیغی آکلاشیلینور .
 چونکہ بونلر ایله امر ایدیور ، بوامر ده عموم ایچوندر . فقط ال و آیاقلری
 بولونمیانلر بوامر ایله مخاطب اولمازلر . بونلر طبیعتیله : نصک دائرہ شمولندن
 خارجدرلر . فقط بونلرک یعنی ال و آیاقلری بولونمیانلرک نصک دائرہ شمولندن
 خارج قالملری شہسزدرکہ نسخ کبی نصه عائد برعارضندن دولایی دکلدر .
 بلکہ اصل بونلرک ، نصک دائرہسنه داخل اوله بیلیمک استعدادنده بولونمیانلر
 ندن دولاییدر ؛ بناء علیہ بونلرک فعلی ساقط اولوب نصده بونلر حقتده
 ساکتدر و مرتفعدر . ال و آیاقلری بولونمیان اولسه ایدی ، البتہ بونلر ده
 نصک شمولی دائرہسنه داخل اولورلر ، نص ، بونلر حقتده ناطق اولوردی .
 مانحن فیهمزده عین حال واردو : عصر سعادتده مؤلفہ قاویہ اعطای
 صدقه حسن صاییلوردی . آنکچون بوفعل « والمؤلفه قلوبهم . . » نظم جلیلک
 شموله داخل اولیوردی . فقط صوکرالری بو حسن زائل اولدیغندن نصک
 شموله داخل اوله بیلیمک استعدادیغی ظائب ایتمش ایدی . آنکچون نصده
 بونلر حقتده ساکت بولونیوردی .

علم ثابت

مدافعه

انتقاره جواب

برکله اویونجانغی — تدلیس دکل تنویر — تناقض واری بوقنی ؟ — تکلیفک
 تعریفی و مباحک بو تعریفندن خارج قالدیغی — امور ضروریه دایله محتاج دکلدر —
 بعض امور طبیعیه واردرکہ شرع مفصله نظراً مباح اولدیغی حالده شرع بمحلجه مثبت
 و یا منفی بر قیمتی حائز اوله یایر .

(اسلام مجموعہ سی) نک اون ایکنجی صاییننده [جوازک احکام شرعیه دن
 اولدیغنه دائر مقاله سی . مناسبتیله] عنوانی محترم منصور ی زاده سعید نک
 افندی بی تعقیباً یازمش اولدیغم مقاله مک (سبیل الرشاد) ک (۳۰۳) نومرولی
 نسخهنده بر ذات طرفندن تنقید شرقه مظهر ایتمش اولدیغی طرف عاجزیدن